

Povstanie Františka Rákócziho a Szátmársky mier

František II. Rákóczi (II. Rákóczi Ferenc), narodený 27.3.1676 v Borši, v Habsburskej monarchii, bol sedmohradské knieža, šarišský župan a vodca posledného a najväčšieho protihabsburského stavovského povstania v rokoch 1703 až 1711. Syn Františka I. Rákócziho a Heleny Zrínskej.

Po porážke **Thökölyho** povstania bol mladý Rákóczi odlúčený od matky a vychovávaný v opatere jezuitov. V roku 1694 sa vrátil do Uhorska poznačený katolíckou a pronemeckou výchovou. Jeho okolie mu ale stále pripomínalo, že je dedič slávnych predkov, ktorí celý život viedli protihabsburský odboj v Uhorsku. V tomto období sa ale opäť začali nepokoje. V lesoch sa začali objavovať čoraz silnejšie kurucké skupiny. V roku 1697, zrejme bez Rákócziho vedomia, vypukol na jeho majetkoch protinemecký výbuch. Jeho poddaní v spojení s niektorými kuruckými skupinami vyhnali nemeckých žoldnierov z Tokajského a Patackého hradu. Začalo sa šíriť, že povstalcov vedie sám Rákóczi. Ten v tomto období zrejme ešte nevedel aké ma zaujať postavenie. Nechcel byť spájaný s rebéliou, preto odcestoval do Viedne. Pobyt vo Viedni, ale skončil sklamaním. Dočkal sa nedôvery zo strany cisára, vo viedenských kruhoch mal veľa nepriateľov, postupne sa začal oboznamovať so situáciou v Uhorsku a zblížovať sa s predstaviteľmi protihabsbursky zmýšľajúcej šľachty. Rákóczi začal hľadať podporu aj v zahraničí. Tajne nadviazal kontakt s francúzskym kráľom Ľudovítom XIV. a v diplomatickej korešpondencii sa špekulovalo o tom, že by sa odbojní Česi mohli spojiť s Rákócziho jednotkami a využiť pomoc francúzskych vojakov. Tieto kontakty však boli prezradené a Rákóczi bol uväznený. Vďaka pomoci väzenského veliteľa sa mu podarilo ujsť a emigrovať do Poľska. Tu pokračoval v snahe získať podporu zo zahraničia. Počas jeho pobytu ho vyhľadali vodcovia vzbúrených poddaných z Potisia. Tým sa nepáčilo, že po vyhnaní Turkov Habsburská monarchia prijala centralistické opatrenia Viedne, ktoré vyvolali nespokojnosť Uhorska. Požiadali ho, aby sa postavil do čela ich povstania, ale Rákóczi váhal. Bol príslušníkom najvyššej šľachty v Uhorsku. Nepovažoval za vhodné viesť sedliacku vzburu, ale uvedomil si, že okolnosti sú priaznivé a malá vzburá môže vyústiť do celouhorského povstania. Povstanie sa začalo roľníckymi vzburami v severovýchodnom Uhorsku a na začiatku malo čisto sociálny charakter. Zapojením šľachty sa stalo stavovským, hoci roľníci boli naďalej najpočetnejšou zložkou armády.

V máji 1703 vydal výzvu k uhorským stavom a ľudu, aby povstali proti habsburskej tyranii. V júni prešiel s niekoľkými stovkami povstalcou horské hranice. Povstalecké armády dobyli banské mestá a v nasledujúcich rokoch ovládli celé Slovensko. Rákóczi využil na začiatok povstania najvhodnejší moment, kdeže väčšina cisárskej armády bola na bojiskách v západnej Európe, kde prebiehala vojna o španielske dedičstvo. K povstaleckej armáde sa pripájalo uhorské obyvateľstvo a za niekoľko dní dosiahlo veľkosť o asi 7 tisíc mužov. Armáda však bola zle vyzbrojená, nevytvorená a slabo disciplinovaná, čo bola tradičná rysa uhorských armád. Do roku 1703 mala povstalecká armáda už 30 tisíc mužov. Spočiatku tvorili jadro armády kuruckí veteráni Thökölyho povstania. Dôležitou súčasťou armády boli aj poddaní. Rákócziho sľuby prilákali do jeho armády aj tisíce Slovákov. Poddaní sa hrnuli do armády s nádejou, že víťazstvo im prinesie slobodu. Mešťania a zemanovia podľahli príslubom náboženskej slobody. Po prvých víťazstvách sa začali ukazovať pravé príčiny, prečo začal povstanie. Čoraz menej sa spomínali sľuby poddaných a vyzdvihovali sa stavovské privilégia, ktoré Habsburgovci pošliapali a nedodržiavali. Poddaní sklamaní Rákócziho politikou ho začali od roku 1703 opúšťať. Z toho dôvodu bol roku 1703 vydaný patent, ktorý sľuboval poddaným úplné oslobodenie od poddanských dávok a povinností počas účasti na povstaleckých bojoch. V skutočnosti to bol iba ťah, ktorý mal nalákať poddaných naspäť do

armády. Základnou stratégiou bolo dosiahnutie západných hraníc Uhorska, spojenie sa s bavorskými a francúzskymi vojskami a ohrozenie Viedne. Prvý úspech dosiahol víťazstvom pri **Tiszabecsi**. Po tomto víťazstve nasledoval rýchly postup a obsadzovanie uhorských stolíc. V septembri 1703 vtiahol do **Banskej Štiavnice** a obsadili značnú časť Slovenska a obliehali **Košice a Prešov**. Z oblasti banských miest však čoskoro začali kurucov vytláčať cisárske jednotky generála **Schlicka**, ktorý však hrubo podcenil bojové schopnosti kurucov. Väčšinu svojich síl povstanci umiestnili k Zvolenu. Sám generál Schlick sa vybral s malou jednotkou do Banskej Bystrice na oslavy cisárskych narodenín. Zatiaľ sa dve zoskupenia kurucov pod vedením Mikuláša Bercsényiho a Alexandra Károlyiho presunuli k Zvolenu a 15. novembra zaútočili. Cisárske jednotky sa bránili, ale boli zatlačené až do hradu. Po niekoľkých dňoch obliehania, využil cisársky veliteľ Štefan Forgách nepozornosť kuruckých jednotiek a podarilo sa mu so svojimi jednotkami opustiť Zvolen a stiahnuť sa k Bojniciam. Do konca roku 1703 kurucké jednotky obsadili takmer celé Slovensko s výnimkou **Bratislavy**, pretože na dobytie takého silného bodu nemali dostatok síl, výzbroje ani skúseností. Napriek tomu však prítomnosť kurucov blízko Viedne vzbudzovala nervozitu na cisárskom dvore. Generál Schlick bol nahradený generálom **Siegbertom Heisterom**, ktorý bol veľmi aktívny, keďže v Zadunajsku vytlačil kurucké jednotky pod vedením Alexandra Károlyiho. K ďalšiemu veľkému stretu došlo pri Smoleniciach. Kurucké jednotky tu pripravili pascu cisárskym jednotkám generála **Ritschana**. Cisárske jednotky postupovali od Skalice, ale keď sa dozvedeli, že pred nimi stojí kurucká armáda, zavelil cisársky generál na ústup. Kuruci sa medzitým snažili odrezat' cisárskym jednotkám ústupovú cestu. Pri obci Trstín kuruci napadli zadný voj cisárskej armády. Okolo 4000 cisárskych vojakov bolo pobitých alebo zajatých. Po tomto víťazstve zavládla panika aj vo Viedni. Generál Heister však v júni 1703 uštedril tvrdú porážku jednotkám kuruckého veliteľa Šimona Forgácha pri obci Koroncó. Pre kurucov to bol tvrdý úder, kde sa ukázali nedostatky kuruckej armády (nedostatok diel, disciplíny, neschopnosť veliteľov).

Počas toho stroskotali mierové rokovania a v decembri 1703 sa schyľovalo k jednému z najväčších stretov v bitke pri **Trnave**. Obe armády mali okolo 20 tisíc mužov. Cisárska armáda mala prevahu v delách. Kuruckú armádu viedol osobne **Rákóczi** a cisárske oddiely generál **Heister**. V prvej fáze sa darilo kurucovi, ktorý takmer prelomil bojovú líniu nepriateľa. Chybou bolo, že mnohé kurucké jednotky sa prestali venovať boju akonáhle bol dobytý nepriateľský terén. Heister využil medzeru, ktorá vznikla v kuruckej línii po jednotkách, ktoré sa pustili rabovať a nariadil protiútok. V tej chvíli zradil aj jeden kurucký pluk zložený z Nemcov. Kurucov zachvátila panika a bitka pri Trnave skončila porážkou kurucov. Najväčšie dôsledky na zlú situáciu a porážku dokresľuje aj porážka francúzsko-bavorských vojsk pri **Hochstädte**. V ďalšom období sa kuruci snažili prevziať iniciatívu v Zadunajsku Károlyiho oddiely. Zmeny nastali aj v cisárskej armáde, keďže generál Heister bol pre svoju prílišnú krutosť a malé úspechy odvolaný a nahradený grófom **Pálffym** a neskôr generálom **Herbevillom**. Ten sa snažil vypracovať plán pomoci tiesneným posádkam cisárskej armády v Sedmohradsku. Medzitým sa snažil Rákóczi vylepšiť svoju armádu. Každá stolica mala postaviť určený počet vojakov, čiže nastala snaha o vytvorenie regulárneho vojska. Táto armáda dostávala žold, absolvovala výcvik a o ich výzbroj sa starala centrálna pokladňa. Rákóczi vydal armádnu regulu, ktorá určovala vnútorné armádne pravidlá. Vylepšené povstalecké jednotky sa pokúsili nachytať cisárske oddiely v Považí. Pri Siladiciach pripravili kurucké jednotky pascu do ktorej cisársky vojaci naozaj padli. Bohužiaľ neschopnosť a zlá súhra jednotlivých veliteľov povstaleckých oddielov spôsobila, že generál Herbeville svoje jednotky z pripravenej pasce odviedol bez veľkých strát. Následne pri Budmericiach boli kurucké jednotky porazené, keďže Rákóczi ako veliteľ veľmi nevynikal. Roku **1704** bol **Rákóczi v Sedmohradsku vyhlásený za sedmohradského knieža**. Rákóczi čakal že po 1704 sa cez české zeme k nemu s francúzskym vojskom prebije aj bavorsky kurfirst Max Emanuel,

ktorému ponúkli kuruci uhorskú korunu. Vojsko, ktorou sultán Ahmed III. vyprovokoval Jozefa I. k otvorenému konfliktu o ktorý sa pokúšali Rákócziho emisári a francúzsky diplomati v Istanbule, taktiež nepriniesla úspech.

V septembri 1705 zvolal Rákóczi do Sečian snem. Prejavili sa tu rozpory medzi skupinou šľachtických magnátov a cirkvi na jednej strane a zemanmi a mešťanmi na druhej strane. Snem nepriniesol jednoznačné výsledky a v tábore povstalcov nastala nejednota. Generál Herbeville porazil povstalcov pri mestečku Zsibó, čo spôsobilo, že Rákóczi nezískal moc nad celým Sedmohradskom. V povstaleckých armádach sa začali prejavovať vnútorné rozpory medzi jednotlivými vrstvami a vypukol aj mor. Rákóczi začal žiadať peniaze a podporu od svojich podporovateľov a následne ho šľachta obvinila z absolutizmu a dožadovala sa svojich privilégií, za ktoré šla do boja. Nižšie vrstvy sa cítili Rákócziom oklamané. Jaro 1707 povraždili srbskí husári v Kecskemete 50 tureckých obchodníkov, aby vyvolali roztržku avšak neúspešne, vo vojnu to nevyústilo. Roku 1707 na sneme v Onóde došlo k roztržke pri ktorej Rákócziho prívrženci zabilí zástupcov Turčianskej stolice, ktorí protestovali proti vysokým daniam. Onódsky snem vyhlásil všeobecné zdanenie a stavy pozabavili Habsburgovcov uhorského trónu, vtedy dosiahlo povstanie vrchol.

Rok 1708 bol zlomovým rokom povstania. V tomto roku sa odohrala bitka pri **Trenčíne**. Rákóczi mal úmysel Trenčín dobyť, predtým než sa vyberie na výpravu do Sliezska. Kurucké vojsko dorazilo k Trenčínu **2. augusta 1708**. Cisárskym vojskám velil generál **Heister**. Napriek lepšiemu postaveniu, neschopnosť kuruckých veliteľov spôsobilo zmätky. Zmätky narobil veliteľ jazdeckého grófa Laurinc Pekry, ktorý zaviedol jazdu do zlého postavenia a po upozornení na chybu, rozkaz odvolal, ale tým spôsobil len zmätok v jednotkách. Veliteľ cisárskej jazdy **Pálffy** situáciu využil a kurucké jazdecké rozprášil. Následne začala pechota ustupovať. Situáciu sa snažil zachrániť sám Rákóczi, ten však spadol z koňa a upadol do bezvedomia. Zachránila ho jeho telesná stráž. Na bojisku to však vyzeralo, že Rákóczi umrel a to bola konečná rana pre jeho armádu. Pod Trenčínom bola zničená najlepšia Rákócziho armáda. Rákóczi a jeho najbližší spolupracovník Mikuláš hrabe Bercsényi vydali vyjednávať o spolupráci s ruským cárom. Osud revolty prakticky bol spečatený. Ani nová kríza 1710 kde hrozilo nebezpečenstvo zo strany švédskeho kráľa Karla XII. povstalcov nepomohlo. Vlečúce sa Rákócziho povstanie v Uhorsku v posledných rokoch sa Jozefovi I. postupne podarilo potlačiť a vytlačiť kurucov z oblasti medzi Dunajom a Tisou. Rebeli sa držali už len na východe dnešného Slovenska a v Podkarpátí. Hrabe Alexander Károlyi, ktorý prebral po kniežati velenie nad zbytkom armády začal koncom roka 1710 dôverne jednať s cisárskym generálom Jánom Pálffym. Cisárska armáda prevzala iniciatívu, obsadila Oravu, Liptov a Turiec. Bránila sa len pevnosť Nové Zámky. Rákóczi sa ju snažil vyslobodiť, ale opäť bol porazený pri dnešnej maďarskej dedine Rómhányi. Generál Heister úplne ovládol Zadunajsko. Postupne padala jedna bašta kurucov za druhou.

Rákóczi sa pokúšal naťahovať čas, aby uzavrel čo najvýhodnejší mier. Dňa 27. apríla 1711 oba podpísali mierovú dohodu v Szátmáru (Satu Mare), cisárski spojenci sa zaviazali, že budú naďalej rešpektovať uhorské náboženské slobody i stavovské výsady a súčasne priznajú amnestiu, pokiaľ do 3 týždňov odprisahajú vernosť habsburskému trónu. V máji 1711 na Majtényskom poli neďaleko dediny Moftinul Mare asi 12 tisíc kurucov zložilo zbrane a **odprisahali vernosť panovníkovi**, vernosť však nesľubovali Jozefovi I. ktorý už bol 2 týždne po smrti, ale jeho matke **Eleonóre Magdaléne** poverenej dočasnou správou ríše. Posledná uhorská stavovská revolta **skončila kompromisom, ktorý predznamenal** vnútornú politickú asymetriu habsburskej monarchie. Rákóczi ako vodca povstania zostal nepriateľom Viedne a dožíval svoj život vo vyhnanstve v meste **Rodostvo** na pobreží **Marmarského mora**.

Zdroje:

Konya, P.: *Prešovské jatky*. In: Historická revue, roč. III, č. 7(1992), s. 9-10.

Bělina P., Kaše J., Mikulec J., Veselá I., Vlnas V.: *Velké dějiny země Koruny české, svazek IX*. Praha: Paseka, 2011.

Dangl, V.: *Bitky a bojiská v našich dejinách*. Bratislava: Perfekt, 2007.

https://sk.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_II._R%C3%A1koci

https://sk.wikipedia.org/wiki/Protihabsbursk%C3%A9_stavovsk%C3%A9_povstania